

GÉCZI RÓBERT

A PAUKER-ÜGY EGY MAGYAR DIPLOMÁCIAI JEGYZÉK ALAPJÁN

„A sztálinizmus az erkölcsi én meggyilkolását jelenti”¹

Az alábbi „bizalmas” dokumentum 1952 nyarán készült Magyarország bukaresti nagykövetségén, és az Ana Pauker és társai ügyével kapcsolatos romániai sajtószemlét tartalmazza.²

Az 1940-es évek végén szovjet mintára a testvéri országokban monstre kirakatpe-reket rendeztek kiemelkedő kommunista politikusok ellen (Vladimir Clementis és Rudolf Slánský ellen Csehszlovákiában, Rajk László ellen Magyarországon, Traico Kosztov ellen Bulgáriában, valamint Kocsi Dzodze ellen Albániában). Romániában Lucrețiu Pătrășcanu³ a két világháború közötti királyi állambiztonsággal, a Siguranța-val⁴ való együttműködés, nacionalizmus és polgári elhajlás vádjával került 33 társával a bíróság elé. A hat évig húzódó per során 1954-ben öt és társát, Remus Koffler⁵ halálra ítélték, majd kivégezték. Ennek a pernek az árnyékában – a keleti

¹ WAT, Aleksander: *My Century: The odyssey of a Polish intellectual*. New York, New York Review Books, 2003. 78.

² Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, XIX-J-1-k, Románia (1945-1964) 12. doboz, 46. tétel.

³ Lucrețiu Pătrășcanu (Bakó/Bacău, 1900 – jilvai börtön, 1954) kommunista politikus, igazságügy-miniszter, közgazdász, szociológus, ügyvéd. Nemesi, értelmiségi család leszármazottja. Bukarestben jogot tanult, majd Lipcsében közgazdaságtanból doktorált. A szociáldemokráciával szimpatizált. 1921-ben a Romániai Kommunista Párt egyik megalapítója. Köblös Elekkel (Sáromberke, 1887 – Szovjetunió, 1938, illegális kommunista, szerkesztő, újságíró) a Kominternben ketten képviselték a romániai kommunistákat. A krajovai (Craiova) perben az illegális kommunisták egyik védőügyvédje. A királyi diktatúra idején letartóztatták, a légionárius hatalomátvétel után szabadon bocsátották, majd Antonescu diktatúrája idején újra letartóztatták. Kiszabadulása után kényszerlakhelyet jelöltek ki számára. Az 1944. augusztus 23-i puccs egyik kitervelője. A Szovjetunióval megkötött tűzszünet aláírója. 1947-ben a párizsi békeszerződésen a Romániát képviselő küldöttség tagja. Kezdeményezte a Népi Bíróságok létrejöttét, így az első koncepciók perek is személyéhez kötődnek. Gheorghe Gheorghiu-Dej riválisnak tekintette. Koncepciók per áldozata lett. Rajkkal és Slánskýval ellentétben nem ismerte el bűnösségét. 1968 áprilisában Nicolae Ceaușescu rehabilitálta.

⁴ Siguranța Statului (Állambiztonság) vagy Siguranța a Román Királyság titkosszolgálat. 1940-től Serviciul Special de Informații (SSI).

⁵ Remus Kofler vagy Koffler (Bukarest, 1902 – jilvai börtön, 1954) kommunista politikus. Kémiát hallgatott Berlinben. A Komintern futárjaként szolgált. A Központi Bizottság Pénzügyi Bizottsá-

blokk országaitól eltérően – egy moszkovitáknak nevezett csoport elleni leszámolásra is sor került. A hatalomból eltávolított személyek Ana Pauker⁶ külügyminiszter,

gának elnökeként kényelmetlen tanúja volt a párt vezetői által végzett pénzügyi machinációknak. A Pătrășcanu-perben a brit titkosszolgálattal való együttműködéssel, az Antonescu rendszer Szovjetunió elleni háborújának támogatásával és a béke elleni merénylettel vádolták. Pătrășcanutól eltérően őt sosem rehabilitálták.

- ⁶ Ana Pauker, születési neve Rabinsohn (Codăești, Vaszló/Vaslui megye, 1893 – Bukarest, 1960) kommunista politikus. Neve fémjelezte az elmúlt évszázad negyvenes-ötvenes évei Romániájának külpolitikáját. A világon az első női külügyminiszter (1947–1952). Az 1948. szeptember 20-án megjelent *Time* magazin borítóján szerepelt a képe *Communist Ana Pauker. For an old battle-ax, a new edge* (A kommunista Ana Pauker – Régi fejszéhez új él) címmel. A cikkben a világ legnagyobb hatalommal bíró asszonyának nevezték. Szegény zsidó családban született. Iskoláit Bukarestben végezte, közben felszolgálóként és varrónőként dolgozott, majd egy zsidó iskolában héber nyelvet oktatott. Míg Zalman nevű testvére a cionista mozgalommal szimpatizált, Ana Rabinsohn 1915-ben belépett a szociáldemokrata pártba. Itt ismerkedett meg Marcel Paukerrel. 1921-ben Genfben tanult, ahol férjhez ment Marcel Paukerhez, aki közben Zürichben befejezte mérnöki tanulmányait. Visszatérésük után Romániában illegális kommunista propaganda és lázadásra való felbujtás miatt férjével együtt többször letartóztatták. 1928 és 1934 között a Szovjetunióban élt. Moszkvában elvégezte a Komintern által működtetett Nemzetközi Lenin Iskolát. A Komintern alkalmazottjaként több alkalommal nyugat-európai kiküldetésben vett részt. 1935-ben Bukarestben egy illegális értekezleten rajtaüt a titkosrendőrség, Ana Pauker mindkét lábát lövés érte. Letartóztatták, a vád illegális politikai tevékenység, merénylet a román kormány ellen. A krajovai perben tíz évre ítélték. Közben férje a Szovjetunióban zajló 1938–1939-es nagy tisztogatás áldozata lett (erről hivatalosan csak az ötvenes években értesítik). 1940 novemberében túszcseré révén kiadták a Szovjetuniónak. Kominternbeli harcosságai – Dimitri Manuilski, Dolores Ibárruri, Georgi Dimitrov, Vaszil Kolarov, Maurice Thorez, Palmiro Togliatti – támogatásával sikerült a romániai kommunisták tevékenységét ellenőriznie és irányítania. 1944-ben szovjet egyenruhában a Vörös Hadsereggel együtt tért vissza Romániába. A Központi Bizottság első titkárának választották, majd a Petru Groza által vezetett koalíciós kormány (1945–1947) megalakításában játszott fontos szerepet. Elutasítja Dimitrov kérését, hogy vegye át a romániai kommunisták vezetését. 1945-ben az ő ajánlására választják meg Gheorghe Gheorghiu-Dejt a Román Kommunista Párt főtitkárának. Pauker a pártban az úgynevezett „moszkoviták” fejeként már 1945–1946 során konfliktusba került a nemzetinek nevezett, vagyis a Romániában raboskodott kommunisták vonalával. Bukása után bebörtönözték. Sztálin halála után szabadult, de 1954 tavaszáig háziőrizetben tartották. Haláláig fordítóként dolgozott a Politikai Kiadónál. (LEVY, Robert: *Gloria și decăderea Anei Pauker*. ed. 2. Iași, Polirom, 2016. A továbbiakban: LEVY, 2016.) Ez a viszonylag enyhe bánásmód a szovjet elvtársak „figyelmességével” magyarázható, ugyanis sokan nem tartották bűnösnek. 1965-ben, Nicolae Ceaușescu hatalomra kerülése után rehabilitálták. (MIRCU, Marius: *Dosarul Ana Pauker*. Tel Aviv, Glob, 1991.)

Vasile Luca⁷ pénzügyminiszter és Teohari Georgescu⁸ belügyminiszter voltak. Ellenük jobboldali elhajlás, kozmopolitizmus, de főleg a szocialista kollektivizálás szabotálása és a szocialista gazdaság bojkottja volt a vád.⁹

1950-ben kidolgozták Románia első ötéves fejlesztési tervét. Ebben megszabták, hogy 1955-re az ország termőterületének kétharmada kollektív gazdaságok tulajdonába kell kerülnön. E cél csak úgy lett volna elérhető, ha már 1950-ben ezernél több új gazdaságot létesítenek. Ana Pauker a Román Munkáspárt¹⁰ mezőgazdasági kér-

⁷ Vasile Luca, születési neve Luka László (Szentkatolna, 1898 – nagyenyedi börtön, 1963) munkásmozgalmi aktivista, kommunista politikus. A nagyszebeni Theresianumban tanult, majd a vasas mesterséget választotta. Ipari tanulóként a hadiiparban foglalkoztatták Prágában. „A prágai tartózkodás még hasznos is volt számára, jól megtanulta a mesterséget, és arra is rájött, mennyivel jobban élnek az ottani munkások és milyen erős a szakszervezetük.” (SIGMOND Eliz: *Szépapáktól unokáig. Mozaikkockák egy erdélyi család történetéhez*. Marosvásárhely, Mentor, 2008. A továbbiakban: SIGMOND, 2008.) Részt vett az I. világháborúban, majd a Székely Hadosztályban is szolgált. 1920-tól Brassóban szakszervezeti vonalon tevékenykedett. Az illegális RKP prominens alakja lett. Első felesége Papp Rozália, brassói polgárlány volt, szintén a munkásmozgalom szimpatizánsa (1941-ben Taskentben tifuszban meghalt). 1924-ben letartóztatták. 1928–29-ben részt vett a párton belüli „frakciós” harcokban, miáltal elveszítette minden pozícióját. Az 1929-es lupényi nagy bányászstrájk egyik fő szervezője volt. Kisebb megszakításokkal 1940-ig börtönben ült, ahonnan a Csernovicot elfoglaló szovjet csapatok szabadították ki. Szovjet állampolgárságot kapott. Megválasztották Kisinyov/Kisjenő (Chişinău) alpolgármesterének, és 1944 őszéig a Vörös Hadsereg politikai tisztjeként, valamint az ukrainai Legfelső Szovjet tagjaként is tevékenykedett. Ana Paukerrel a moszkvai román kommunista emigráció vezetőjévé vált, ők képezték a moszkoviták klikkjét. Megszervezte a moszkvai rádió román szerkesztőségét, valamint a Komintern román nyelvű adóját. A Román Kommunista Párt főtítkára (1944–1945), majd pénzügyminiszter (1947–1952). 1952-ben letartóztatták. 1954-ben halálra ítélték, de Petru Groza nyomására ítéletét életfogytiglani szabadságvesztésre módosították. Hivatalosan betegségben halt meg. 1967-ben exhumálták a fogadott fia jelenlétében, aki szerint arccal a föld felé temették, és a jobb füle mögött golyó behatolásának nyomát viselte (SIGMOND, 2008. 223).

⁸ Teohari Georgescu (Bukarest, 1908 – Bukarest, 1976) kommunista politikus. Egyházi iskolában tanult, majd nyomdászként dolgozott. A párt Központi Bizottságának tagja. Illegális politikai tevékenységért tíz évre ítélik. A karánsebesi (Caransebeş) majd a Zsilvásárhely (Târgu Jiu) börtönbe kerül. 1944-ben szabadul, és Ana Pauker ajánlására helyettes államtitkárrá nevezik ki, majd 1945 és 1952 között belügyminiszter. Gheorghiu-Dej elkötelezett híve. Részt vesz a Román Kommunista Párt előző vezetője, Főris István (Brassó, 1892 – Bukarest, 1946) meggyilkolásában. Fanatikus kommunista, az ő nevéhez kötődik a román GULAG megteremtése. 1952-ben letartóztatják. Bűneit beismeri, Sztálin halála után szabadul, 1953-tól 1972-es nyugdíjazásáig nyomdaigazgató.

⁹ A Central Intelligence Agency (CIA, Központi Hírszerző Ügynökség) 1952. szeptember 11-én kelt jelentése szerint Ana Pauker bukásának oka, hogy jelentős befolyásra törekedett a párt hierarchiájában (*Interpretation of purge of Ana Pauker*, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00457R013900030009-0.pdf>) (Letöltés: 2020. december 9.)

¹⁰ 1948 februárjában a Román Szociáldemokrata Párt és a Romániai Kommunista Párt egyesüléséből jött létre, 1965-ben felvette a Román Kommunista Párt nevet. 1989-ben megszüntették.

désekkel foglalkozó titkáráként és a Mezőgazdasági Bizottság elnökeként¹¹ ellenszegült a tömeges kollektivizálás elgondolásának. Döntését azzal indokolta, hogy ilyen rövid időn belül ez a folyamat csak erőszak alkalmazásával érhető el. 1950 nyarán Ana Pauker egészségi okokból a Szovjetunióba távozott. Helyére Gheorghe-Gheorghiu Dej¹² bizalmasa, Alexandru Moghioroș¹³ került a Mezőgazdasági Bizottság élére. Moghioroș a centralizáltan irányított, tömeges és erőszakos kollektivizálás híve volt.¹⁴ Ana Pauker visszatérte – ugyanazon év őszén – a durva és brutális kollektivizálás időszakos leállítását eredményezte. Megpróbálta felszámolni a Securitate által elkövetett törvénytelenéseket és orvosolni a helyi párttitkárok visszaéléseit. Ezért viszonylag kisszámú új kollektív gazdaság létesült. 1952 elején az összes

¹¹ A Román Munkáspárt Központi Bizottságának 1949. március 3–5-én lezajlott értekezlete döntött a párt Mezőgazdasági Bizottságának megalakításáról, melynek egyetlen céljaként a mintakollektívek létrehozását szabták meg. A bizottság tagja volt többek közt Nicolae Ceaușescu, a Mezőgazdasági Minisztérium államtitkára is.

¹² Gheorghe Gheorghiu-Dej, születési neve Gheorghe Gheorghiu (Bârlad, 1901 – Bukarest, 1965) kommunista politikus, 1947-től haláláig a román kommunisták vezetője. 1961-től a Román Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke. Munkáscsaládba született, vasutasokként dolgozott. Illegális aktivista, a Központi Bizottság tagja. Az 1933-as grivici (Grivița) sztrájkok után bebörtönözték. A kommunisták romániai börtönviselt frakciójának vezetője lett. 1944-ben megszökött. Hataloméhes, és egyben kisebbségi komplexusok jellemezték, főleg a tanultabb kommunista vezetőkkel szemben. 1945 őszén megválasztották a párt főtitkárává. Meggyilkoltatja Főrist, kivégezteti Pătrășcanut, majd Malenkov segítségével leszámol a moszkovitákkal is. Sztálin halála után látszólag reformokat vezetett be, de a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusának zárt ülésén elhangzott, Nyikita Szergejevics Hruscsov által tartott beszéd következményeitől, valamint az 1956-os magyar forradalom és szabadságharctól megrettenve újabb terrorhullámot indított el. A magyar felkelés ahhoz is kedvező alkalmat nyújtott számára, hogy bizonyítsa Moszkva iránti hűségét és megmutassa, hogy otthon rendet tud tartani. Ezért haláláig hatalmon maradhatott. (DELETANT, Dennis: *Communist terror in Romania. Gheorghiu-Dej and the police state, 1948–1965*. New York, Hurst, 1999).

¹³ Alexandru Moghioroș, születési neve Mogyorós Sándor (Nagyszalonta, 1911 – Bukarest, 1969) munkásmozgalmi aktivista, kommunista politikus. A kommunista ifjúsági szervezet egyik vezetője volt, majd részt vesz a lupényi és a resicabányai sztrájkokban. A krajovai perben elítélték, 1944-ben szabadult. 1948-tól a Politikai Bizottság tagja. Gheorghiu-Dej híve. Az Alkotmánytervezetet Előkészítő Bizottság vezetőjeként azt javasolta, hogy a kisebb és gazdaságilag kevésbé életképes területek összevonása révén 28-ról 20-ra csökkentsék a tartományok számát. Az ő javaslatára hozták létre a Magyar Autonóm Tartományt Marosvásárhely központtal. 1953-ban kinevezték a Pauker-ügyet vizsgáló pártbizottság élére. Nevéhez kötődik a romániai kollektivizálás megvalósítása. A Stoica-kormányban (1957–1961) első miniszterelnök-helyettes. Az 1967. december 8-án megtartott Központi Bizottsági értekezleten Nicolae Ceaușescu felmenti Gheorghiu-Dej maradék híveit – így Mogyorós Sándort is – minden még meglévő funkcióik alól (BETEA, Lavinia: Cinci dintr-o lovitură – Chivu Stoica, Drăghici, Apostol, Bârlădeanu și Moghioroș. *Historia*. <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/cinci-dintr-o-lovitura-chivu-stoica-draghici-apostol-barladeanu-si-moghioros> (2020. november 25).

¹⁴ BRUCAN, Silviu: *Generația irosită. Memorii*. Bukarest, Univers & Calistrat Hogas, 1992.

kelet-európai kommunista állam közül Romániában volt a legkisebb a kollektív gazdaságok tulajdonában levő föld mennyisége.¹⁵ 1953-ban újabb három váddal illették. Egyrészt azzal, hogy még 1949-ben utasítást adott a párt tagságának felhívására, vagyis az volt a bűne, hogy a forradalmi munkásság mellett az osztályidegen elemeknek is lehetőséget adott a kommunisták soraiba való beférkőzésre. Többek közt „éberségének hiányával magyarázható” Pătrășcanu és a kommunisták ádáz ellenségeinek a párt vezetőségébe való beválasztása is.¹⁶ Másodrészt azzal vádolták, hogy még a harmincas évek végén nem határolódott el férjétől, a trockista, szélsőbalos és a nép ellenségének nyilvánított Marcel Paukertől. Harmadrészt a romániai zsidóság alijázának (a zsidó lakosság 1948 óta Izrael államba történő bevándorlása) megengedésével. Sztálin Paukert zsidó származása és női mivolta miatt megbízhatatlannak ítélte.¹⁷

Vasile Luca Központi Bizottsági tagot, pénzügyminisztert azzal vádolták, hogy intézkedései miatt a kulákok 1949–1951 között túl alacsony adókat fizettek, és hogy nyomására a kulák gazdaságok számáról téves adatokat szolgáltatottak. Az első konfliktusait a párt vezetésével a szovjetek által szorgalmazott mezőgazdasági kollektivizálás beindítása okozta. Luca pénzügyminiszteri tevékenysége, gazdasági „nacionalizmusa” és „buharinizmusa” gyanakvást és „nemtetszést váltott ki az elvtársak közt”.¹⁸ 1952 tavaszán Gheorghe Gheorghiu-Dej Luca szemére vetette, hogy szerinte „Székelyföldön nincsenek kulákok” (1951-ben Luca parancsára 5000-ról 2330-ra csökkentették a Székelyföldön nyilvántartott kulákgazdaságok számát), és helytelenítette a mezőgazdaság kollektivizálását is. További hibának rótták fel, hogy pénzügyminiszterként nem támogatta a szovjetek által sürgetett pénzügyi reformot, jobboldali elhajlással vádolták,¹⁹ békülékenynek, arrogánsnak, nacionalistának és opportunistának nevezték, valamint szemére vetették felesége zsidó

¹⁵ LEVY, 2016. 95–97.

¹⁶ TISMĂNEANU, Vladimir: *O istorie politică a comunismului românesc*. Bukarest, Polirom, 2005. 110., 166. (A továbbiakban: TISMĂNEANU, 2005.)

¹⁷ LEVY, 2016. 174–187.

¹⁸ BOTTONI, Stefano: *Sztálin a székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története (1952–1960)*. Csíkszereda, Pro Print, 2008. 37.

¹⁹ TISMĂNEANU, 2005. 167.

voltát, cionista tevékenységét²⁰ és a nyugati hírszerzési szolgálatokkal való együttműködését.²¹

Teohari Georgescu ellen a legfőbb vád a jobb- és baloldali elhajlás és a liberalizmus volt. Lucához hasonlóan a békülékenységét is a szemére vetették, olyan bűnt, amit az oportunizmus rejtett formájának tekintettek. Végül – nem minden irónia nélkül – éberségének, valamint az osztályellenséggel szembeni határozott fellépésének hiányával vádolták annak ellenére, hogy ő volt a Duna–Fekete-tenger-csatorna megépítésének indoka alatt létrehozott kényszermunkatábor megteremtője, ahol 1949 és 1953 között tömegesen pusztultak el a kitelepítettek.

Politikai Főosztály, Bizalmas*

Berei elvtárs²²

Tárgy: A román sajtó a Luca- és Pauker-ügyről

György Jenő²³

²⁰ Elisabeta Luca, születési neve Betty Birnbaum (Balotica, Bălți/Бельцы, Besszarábia, 1909 – ?, 1992) kommunista aktivista. Önkéntesként részt vett a spanyol polgárháborúban, a sajtószolgálatnál az egészségügyi ellátásban tevékenykedett. Moszkvában 1941 és 1944 között Ana Pauker titkárnője volt. 1952-ben férjével együtt letartóztatták. Cionizmus és kémkedés volt ellene a vád. 1954-bes szabadult. Gheorghiu-Dej halála után rehabilitálták, majd 1971-ben a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága javaslatára megkapta a Tudor Vladimirescu érdemrendet. (*Betty Birman, una rumana en las Brigadas Internacionales*. <https://www.pceml.info/2010/11/23/betty-birman-una-rumana-en-las-brigadas-internacionales/>) (2020. november 28.)

²¹ A spanyol köztársaságiak veresége után Betty Birnbaum Franciaországba menekült, ahol a perignani menekülttáborba internáltak. Az ellene felhozott vád szerint itt beszervezte a brit MI5 és a francia Deuxième Bureau (Bureau central de Renseignements) (LEVY, 2016. 188.).

* Mivel az írógépen nem voltak hosszú karakterek, illetve maga a szövegtörzs is több elütést és helyesírási hibát tartalmaz, a textust a mai helyesírás szerint adjuk közre.

²² Berei Andor (Budapest, 1900 – Budapest, 1979) kommunista politikus. Kispolgári családba született. 1918-tól bölcsészhallgató volt a budapesti, majd a bécsi tudományegyetemen. 1917-ben az MSZDP-be, 1919-ben a KMP-ba lépett be. A háború után ifjús munkás-szervező volt. A Tanácsköztársaság bukása után részt vett az illegális kommunista mozgalom újjászervezésében, amiért 1921-ben a statáriális bíróság tizenöt év fegyházra ítélte. 1922-ben fogolycserével a Szovjetunióba került, ahol a Kommunista Internacionálé Irodáján, majd annak Központi Apparátusában dolgozott. 1934 és 1946 között a belga kommunista mozgalomban vezető funkciókat töltött be. 1946-ban tért haza Magyarországra. 1947 és 1948 között az Országos Tervhivatal első főtitkára, majd 1954-től a forradalomig annak elnöke lett. 1948 és 1951 között a Külügyminisztérium politikai államtitkára, majd a külügyminiszter első helyettese volt. 1948 és 1956 között az MDP KV tagja. 1948 és 1976 között a Közgazdaságtudományi Egyetem tanára. 1956-ban Kádár János oldalára állt.

²³ György Jenő (Brassó/Braşov, 1922 – Budapest, 2007). Tanonciskolát végzett, esztergályos. 1949–1951-ben a Külügyi Akadémia hallgatója. Ennek befejezését követően a Külügyminisztérium állományába került. Beosztott diplomata (1952–1954), első beosztott (1958–1962) a bukaresti nagykövetségen. A Központban a III. Területi Osztály helyettes vezetője (1963–1966). I. o. titkár, ügyvivő a La Paz-i (1966–1968) követségen, majd a montevideói (1969–1971) nagykövetségen. A Központ-

Mint június 21-i feljegyzésünkben már ismertettük, a román sajtó a Luca–Pauker és Georgescu ügyel kapcsolatosan csupán a hivatalos közleményekre és a Mogyorós-cikk közlésére szorítkozott. A lapokban sem külön cikk, sem megjegyzés nem jelent meg.

Fordulat következett be ezen a téren a Román Szakszervezeti Tanács plenáris üléséről közzétett közleménnyel, amely mélységesen elítélte Luca párt- és államellenes tevékenységét. A „Scanteia” június 17-i számában „A mezőgazdasági társulások megszervezése elsőrendű feladat” címen megjelent vezércikk pedig első ízben foglalkozik részletesebben Anna [sic!] Paukernek a mezőgazdaság szocialista átalakítása terén elkövetett mulasztásaival.

Azóta a román sajtó, mindenekelőtt a „Scanteia” csaknem naponta közöl a Luca–Pauker-ügyről cikkeket és ezek során kitér a román politikai, gazdasági és kulturális élet minden területére, ahol Luca–A. Pauker opportunistá elhajlásai éreztették hatásukat.

Nagy jelentőségű Gheorghiu-Dej elvtársnak a június 28-án tartott bányászértekezleten mondott beszéde, ahol hosszasan és igen alaposan foglalkozik a pártellenes elhajlások kérdésével. Luca–Pauker tevékenységének sok részletére és annak káros kihatására világítanak rá azok a tudósítások, melyeket a Scanteia egymásután a Bukarestben, Iasiban, Galatiban, Bacauban, Suceavan, Sztalinvárosban,²⁴ Vajdahunyadon, Ploestiben és Kolozsvárott tartott tartományi aktívaértekezletről közölt.

I.

Igen figyelemreméltó Gheorghiu-Dej elvtársnak a bányászértekezleten június 28-án elmondott beszéde. Gheorghiu-Dej elvtárs beszédében többek között leszögezi: „Nehézségeink nagyrésze a jobboldali opportunistá elhajlók tevékenységének eredménye.”

Nagy fontosságú Gheorghiu-Dej elvtársnak az a megállapítása, hogy a „R.M.P. Központi Bizottságának május 26–27-i plenáris ülésének ellemzése világosan megmutatja, hogy A. Pauker és T. Georgescu nemcsak békülékenyek, hanem ugyanugy mint V. Luca – jobboldali elhajlók is”. Figyelemreméltó ez a megállapítás, mert addig T. Georgescut csak békülékenységgel, A. Paukert pedig baloldali elhajlással és békü-

ban a VII. Területi (latin-amerikai országok) Főosztályon főosztályvezető-helyettes (1975). Rk. és meghatalmazott nagykövet (1975), a limai nagykövetség vezetője (1977–1980), akkreditálva Bolíviában (1976–1977 és 1982). (*Főkonzulok, követei és nagykövetei 1945–1990*. Szerk.: BARÁTH Magdolna – GECSÉNYI Lajos, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet Budapest, 2015. 180.)

²⁴ 1950 és 1960 között Brassó neve.

lékenységgel vádolták, valamint az is, hogy Gheorghiu-Dej elvtárs A. Pauker és T. Georgescu nevének említésekor, elhagyta az „elvtárs” megjelölést. Gheorghiu-Dej elvtárs beszédében részletesen foglalkozik Luca múltbeli tevékenységével és oppor-
tunista magatartásával. Megemlíti, hogy a lupényi bányászok 1929. évi sztrájkjai alkalmával Luca a bányászok hősiek harcával szemben oppor-
tunista álláspontot fog-
lalt el azt állítván, hogy ez a sztrájk nem a munkásosztály kezdeményezéséből indult, hanem az a sziguranca /rendőrség/ provokációja volt. Lucának az az állítása valójá-
ban a Luximin-féle²⁵ frakciós csoport nézeteinek kifejezője volt. /Luximint utólag leleplezték, mint burzsoá ügynököt a munkásosztály és a párt árulóját./ A továbbiak-
ban Gheorghiu-Dej elvtárs leszögezi, hogy Luca múltbeli magatartása és a jelenlegi tevékenysége között szoros összefüggés van. /Scanteia VII. 2./

A „Scanteia” június 19-i vezércikke a tervfegyelem betartásával kapcsolatban rá-
mutat arra, hogy Luca és köréje csoportosult ellenforradalmi elemek párt- és állam-
ellenes tevékenysége komoly akadályt jelentett a tervfegyelem megerősítéséért indí-
tott harcban. Arra törekedtek, hogy az iparban fékezék a termelőeszközök fejlődését és hogy fékezék az ország szocialista iparosításának ütemét. Ugyancsak a Scanteia június 29-i számában a szocialista iparosítás kérdéseiről írott cikkében leszögezi, hogy „a szocialista iparosítás teljes kibontakozásának biztosítására szükséges, hogy teljesen felszámoljuk a jobboldali elhajlásokat és megerősítsük a forradalmi ébersé-
get a tisztességtelen szabotáló elemekkel szemben, akik megpróbálják aláaknázni a szocialista vállalatok működését, s a gazdasági élet menetét”.

Mezőgazdasági téren a kollektív gazdaságokban befurakodott ellenséges elemek leleplezésével számos cikk foglalkozott. Ezeknek a befurakodása Luca – A. Pauker és T. Georgescu által vezetett oppor-
tunista politika következménye volt. A „Scanteia” kollektivisták leveleit közölte, amelyek rámutatnak Luca és A. Pauker jobboldali elhajló politikája okozta károkra.

Ezen túlmenően a román sajtó sokat foglalkozott Lucáék oppor-
tunista politikája által a mezőgazdaságban okozott károk feltárásával és kiküszöbölésével. A mező-
gazdasági termékek begyűjtésével kapcsolatos lemaradások – írja a Scanteia június 20-i vezércikke – annak tulajdoníthatók, hogy Luca és köréje tömörült ellenforra-
dalmi elemek, akik befurakodtak az államapparátusba, aláaknázták a begyűjtési terv megvalósítását, számos kulákot középparasztnak tüntettek fel és így megkönnyítet-
ték, hogy azok kivonják magukat a beszolgáltatási kötelezettség alól.

²⁵ Luximin Marcel Pauker álneve. (TISMĂNEANU, 2005. 74.)

C. Paraschivescu-Balaceanu²⁶ a bukaresti ügyvédi kollégium elnöke az igazság-szolgáltatás újjászervezésével kapcsolatban cikket írt a *Contemporálul*²⁷ június 27-i számában. Paraschivescu cikkében rámutat arra, hogy az Igazságügyminisztérium apparátusába és egyes ítélkező szervekbe felelős posztokba számos gyáros, földbirtokos és ellenséges kulák elem furakodott be. A továbbiakban példákat hoz fel arra vonatkozóan, hogy számos kulákot törvényszegésért jelentéktelen pénzbüntetésre ítélték. Az igazságszolgáltatás terén megmutatkozó súlyos elhajlások T. Georgescunak tulajdoníthatók – állapítja meg cikkében C. Paraschivescu.

Stelian Moraru²⁸ a román Szakszervezeti Tanács elnöke a szakszervezeti választások előkészítésével kapcsolatban írt cikkében az eddigieknél élesebben ítéli el Lucáék tevékenységét s az alábbiakat írja: „A munkások, mérnökök, technikusok, tisztviselők százezrei mély megelégedésüket fejezik ki a pártnak és a kormánynak, hogy leleplezte és szétzúzta az ellenforradalmi elemek bűnös mesterkedéseit, kiknek az volt a céljuk, hogy az országban visszaállítsák a kapitalizmust” (Scanteia júl. 6.).

Érdekesek azok a cikkek, amelyek a pártélet kérdéseivel foglalkoznak, valamint azok a levelek, amelyeket a dolgozók intéznek a lapok szerkesztőségeihez. Ezekben a levelekben élesen elítélik Luca, A. Pauker és T. Georgescu párt- és államellenes tevékenységét.

Megemlíthető, hogy a román sajtó eddig nem tett említést Lucáék külfölddel való kapcsolatairól, most azonban általánosságban előfordulnak ilyen célzások. Pl. a Scanteia június 29-i Titó-ellenes vezércikkében az alábbiakat írja: „Luca jobboldali elhajlásának, A. Pauker, T. Georgescu elvtársak /itt még elvtársaknak említi a cikk/ békülékeny magatartásának leleplezése, akik igyekeztek a pártra kényszeríteni a maguk opportunistáinak vonalát, valamint V. Luca párt- és államellenes tevékenységének leleplezése súlyos csapást jelent úgy a belső, mint a külső ellenségre.”

Gheorghiu-Dej elvtárs a bányászértekezleten elmondott beszédében ugyancsak megállapítja és még élesebben mutat rá arra, hogy az osztályellenség: a kapitalisták és a földbirtokosok az angol–amerikai imperialisták véres uralmának, a kapitalizmus visszaállításáról álmodoznak. Ezért az osztályellenség és ügynökeivel szembeni éberségnek törvénynek kell lennie a párton belül – állapítja meg Gheorghiu-Dej elvtárs.

²⁶ Constantin Paraschivescu Bălăceanu (Râmnicu-Sărat, 1893 – Bukarest, 1979) jogász, egyetemi tanár. Az egyetemet Bukarestben végezte (1915), majd Párizsban doktorált (1920). Az egykori Tutova, majd Ilfov megye Ügyvédi Kamarájának tagja. A Román–Szovjet Kutatóintézet alapítója (1947). 1955 és 1968 között a Bukaresti Ügyvédi Kamara elnöke. 1942-ben a kommunista ifjak perében védőügyvéd, majd Ion Antonescu védőügyvédje a „Nagy Nemzetárulás” perben, ahol Románia háború alatti vezetői fölött ítélték. 1957 és 1961 között a Nagy Nemzetgyűlés tagja.

²⁷ Helyesen *Contemporanul* (magyarul: kortárs). A Román Kommunista Párt Kulturális és Szocialista Nevelés Bizottságának erősen proletkult jellegű hetilapja. 1946 és 1989 között jelent meg.

²⁸ A Román Szakszervezeti Szövetség központi tanácsának tagja, majd annak elnöke.

Június 9–10-e között zajlott le az U. T. M.²⁹ Központi Bizottságának hetedik plenáris ülése. Ezen az ülésen megvitatták a R. M. P.³⁰ Központi Bizottságának május 26–27-i határozatát. A plenáris ülés határozatot hozott, amely leszögezi, hogy az U. T. M. központi Bizottságának plenáris ülése elítéli Luca párt- és államellenes és mint ennek az elhajlásnak főirányítóját, valamint A. Pauker és T. Georgescu elvtársakat békülékeny, opportunistá magatartásuk miatt. /Érdekes, hogy itt csak Lucát bélyegzi meg, mint fő elhajlót./

A népi tanácsok ötödik ülészakával kapcsolatosan is sokat foglalkoztak a lapok a Luca-üggyel. A népi tanácsok ötödik ülészakán Luca és A. Pauker opportunistá politikája által előidézett hiányosságok kerültek felszínre, különösen a mezőgazdaság és a pénzügyek terén. Ennek kapcsán számos, a népi tanácsokba befurakodott és Lucáék által támogatott ellenséges elemet lepleztek le.

II.

Különös figyelmet érdemelnek azok a tudósítások, melyeket a Scanteia a tartományi aktívaértekezletekről közöl. Az első ilyen tudósítás a június 6-i bukaresti aktívaértekezletről június 22-én jelent meg a Scanteiában.

A tartományi aktívaértekezleteken megvitatták Lucáék jobboldali opportunistá elhajlásait. Mint a tudósításokból kiderül, igen sok érdekes hozzászólás hangzott el és számos kérdést tettek fel. Az aktívaértekezleteken a Központi Vezetőség egy-egy tagja jelent meg, akik hosszabb beszéd keretében ismertették Luca–Pauker–Georgescu ügyét.

Az első ilyen értekezlet a június 6-án megtartott Bukarest-tartományi pártbizottság aktívaértekezlete volt, amelyen megjelent Gh. Apostol³¹ az R. M. P. Központi Bizottsága titkárságának tagja. Miután Gh. Apostol elvtárs ismertette Lucáék párt- és államellenes munkáját, számos kérdést tettek fel, és több hozzászólás hangzott el. Az egyik résztvevő megkérdezte, hogy milyen magatartást tanúsított V. Luca a nemzetiségi kérdésben. Gh. Apostol válaszában rámutatott arra, hogy V. Luca a nemzetiségi kérdésben is a Párt marxista–leninista irányvonalától eltérő politikát folytatott,

²⁹ Uniunea Tineretului Muncitoresc (Kommunista Ifjúsági Szövetség – KISZ).

³⁰ Román Munkáspárt.

³¹ Gheorghe Apostol (Tudor Vladimirescu, Galac megye, 1913 – Bukarest, 2010) kommunista politikus. 1934-ben lépett be a Román Kommunista Pártba. A Romániában bebörtönzöttek csoportjához tartozott. A Román Munkáspárt főtitkára 1954–1955-ben, kétszer nevezték ki a Minisztertanács alelnökének (1952–1954, 1961–1967). Az ötvenes években a sztálinista dogmatikus vonal kiemelkedő képviselője. Georghe Gheorghiu-Dej halála után Ceaușescu legjelentősebb ellenlábasa a párt főtitkári pozíciójáért folytatott versengésben.

pl. támogatta a kulákoknak a kollektív gazdaságokba való bejutását, különösen a magyarlakta vidékeken. V. Luca, valamint legközelebbi rokonai a kizsákmányolók és kizsákmányoltak „nemzeti egységének” népellenes elméletét propagálták. Egyébként V. Lucának személyes kapcsolatai voltak kulákokkal, sőt magyar földesurakkal is, akikkel együtt ment halászni, vadászni, s akiknek házában jobban érezte magát, mint a párttagok között.

Gh. Marinescu, a bukaresti Sztálin-rajon pártbizottságának titkára felszólalásában a következőket mondotta: „V. Luca nem egy egyszerű elhajló, mivel megkísérelte, hogy megteremtse a feltételeket a kapitalizmus visszaállításra. Nem csodálkoznék, ha az Ellenőrző bizottság megállapítaná, hogy az ellenség szolgálatában állott.”

Iasiban június 17–18-án került sor a tartományi pártbizottság aktívaértekezletére, amelyen Chisinevschi³² elvtárs, az R. M. P. Központi Bizottsága titkárságának tagja vett részt. Itt is igen sokan szólaltak fel. Az értekezleten elhangzottak közül igen figyelemreméltó Chisinevschi elvtársnak az a megjegyzése, hogy A. Pauker nem első ízben hajlik el a párt marxista–leninista irányvonalától, hanem már az 1944. augusztus 23 utáni napokban a helyes marxista–leninista irányvonallal ellenkező álláspontra helyezkedett, amikor az ellenség elleni harc az államapparátusnak a vaskardista bandák maradványaitól való megtisztítása és a párt sorai tisztaságának a biztosítása volt napirenden. Ezzel leszerelte a pártszervezeteket, meggyengítette az éberséget és megkönnyítette a kispolgári elemek behatolását a pártba. /Scanteia június 25./

A Galati-tartomány pártbizottsága június 17–18–19-én tartotta aktívaértekezletét, amelyen jelen volt a Központi Vezetőség részéről Miron Constantinescu³³ elvtárs. A jelenlevők közül többen feltették azt a kérdést, hogy V. Luca bíróság elé lesz-e

³² Iosif Chişinevschi vagy Kişinevski, születési neve Jakob Roitman (Chişinău, 1905 – Bukarest, 1963) kommunista politikus, funkcionárius. Felesége – Liuba Chişinevschi – nevét vette fel, aki a Nagy Nemzetgyűlés elnökségi tagja volt, a Román Antifasiszta Nők nevű szervezet elnöke, illetve Ana Pauker közeli munkatársa. Kezdetben Gheorghe Gheorghiu-Dej támogatója, oroszlan-része volt a Pauker–Luka-ügy lebonyolításában. Az 1956. március 23–25-i plénumon, majd az 1956. április 3-i, 4-i, 6-i és 12-i Politikai Bizottság ülésén Miron Constantinescuval közösen erős kritikával illették Dejt, majd 1957-ben Constantin Pârvulescu, a kommunista párt egyik alapítójának segítségével a Politikai Bizottságban sikertelen próbálkozást tett Gheorghe Gheorghiu-Dej leváltására. Ezek után kiszorult a párt vezetéséből, majd az 1960-as választások alkalmával a Központi Bizottságból is. (GRANVILLE, Johanna: Hungary, 101: Seven Ways to Avoid a Revolution and Soviet Invasion of Romania. *Cold War History* 2010/1. 81–106.)

³³ Miron Constantinescu (Kisinyov/Chişinău, 1917 – Bukarest, 1974) marxista szociológus. A Román Kommunista Párt Politikai Bizottságának tagja 1944 és 1957 között. 1956-ban rövid ideig tanügyminiszter. 1957-ben Gheorghiu-Dej megfosztja minden tisztségétől. Ezek után a Román Tudományos Akadémia Gazdaságkutató Intézetében dolgozott. Gheorghiu-Dej halála után tanügyminiszterré választották, a Központi Bizottság titkára és a Végrehajtó Bizottság tagja.

állítva elkövetett tetteiért és V. Luca, A. Pauker, valamint T. Georgescu írásait kivonják-e a forgalomból? Érdekes, hogy a sajtó az erre adott választ nem közli, csupán annyit jegyez meg, hogy a feltett kérdésekre Miron Constantinescu elvtárs megadta a választ. I. Coman a helyi sajtó egyik szerkesztője felszólalásában megjegyezte, hogy „eddig nagyon kevés cikket közöltünk a jobboldali elhajlások leleplezésére és leküzdésére, pedig ezt a dolgozók kérik”. /Scanteia június 26./

A fentiekén kívül hasonló értekezletek zajlottak le Bacau, Suceava, Hunyad, Prahova, és Sztálin tartományokban. A Bacau tartományi aktívaértekezleten Chivu Stoica elvtárs, a Suceava tartományi aktívaértekezleten Emil Bodnarus elvtárs, a Sztálin tartományi aktívaértekezleten Petre Borila,³⁴ a Hunyad tartományi aktívaértekezleten Constantin Parvulescu és a Prahova tartományi értekezleten Dumitru Coliu³⁵ elvtársak jelentek meg a Központi Vezetőség részéről.

A Bacau tartományi pártbizottság aktívaértekezletén Ilie Cáner a békási V. I. Lenin vízierőmű építkezésének elnöke elmondotta, hogy V. Luca a vízierőmű építkezésénél egy alkalommal látogatást tett és ott igyekezett kishitúséget elhinteni a dolgozók soraiban, gúnyt űzött a dolgozók vállalásaiból, lelkesedésükből. /Scanteia június 28./

A Sztálin tartományi aktíva értekezleten több mint 50 felszólaló volt. Német József tolmácsolta a dolgozó székely lakosságnak V. Luca párt- és államellenes tevékenységével szembeni felháborodását és gyűlöletét. A felszólaló elmondotta, hogy amikor V. Luca Székelyföldre ment, nem a Párttal, vagy a dolgozó emberekkel vette fel a kapcsolatot, hanem a barátaival, a volt földbirtokosokkal, kulákokkal, kizsákmányoló elemekkel. V. Luca magának és barátainak halászat és vadászat céljából erdőt és patakokat tartott fenn. Elmondotta, hogy V. Luca testvéreinek és unokatestvéreinek, Tóth Gézának, Tóth Endrének és Luca Jenőnek felháborító törvényszegő tetteit fedezte és más gyilkos, részeges, verekedő kulák-elemek megbüntetését megakadályozta. Beszélt Tóth Géza Háromszék megye pártbizottsága volt titkárának terrorista módszereiről. Tóth Géza titkárságának idején a kulákok úgy járkáltak a Párt székházában, mint otthon. A kulákokat befogadták a kollektív gazdaságokba, annak a helytelen nemzetiségi irányvonalnak az alapján, amelyet V. Luca és Tóth Géza

³⁴ Petre Borilă, születési neve Iordan Dragan Ruszev (Szilisztra, 1906 – Bukarest, 1973) kommunista politikus, politikai komisszár a spanyol polgárháborúban. A második világháború alatt Moszkvában a Kominternél tevékenykedik. 1948 és 1969 között a Központi Bizottság tagja.

³⁵ Dumitru Coliu, születési neve Dimitar Kolev/Димитър Колев (Vaszilieva, Kadrilater, 1907 – Bukarest, 1979) kommunista politikus, katonatiszt. 1947 és 1949 között a Hadügyminisztérium államtitkára, majd katonai attasé Moszkvában (1949–1951). 1945-től haláláig a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja, 1952 és 1954 között Minisztertanács elnöke, a Nagy Nemzetgyűlésben képviselő.

képviseltek. /a székely nemzetiségű kizsákmányoló és kizsákmányoltak „egysége”!/ /Scanteia június 28./

A Hunyad tartományi aktívaértekezleten Tekov Tvetan a petrozsényi pártbizottság titkára rámutatott arra, hogy V. Luca állandóan dicsekedett forradalmi múltjával, de a bányászok nem tudják elfelejteni, hogy V. Luca 1929-ben a szilvölgyi bányászok sztrájkja idején gyáván megfutamodott a Zsilvölgyéből. Nem véletlen, – mondotta a felszólaló – hogy V. Luca 1929 óta nem járt Zsilvölgyében. /Scanteia június 29./

III.

A Kolozsvár tartományi aktívaértekezlet június 14-én zajlott le és a Scanteia csak július 8-án közölte róla tudósítást. Ezen az értekezleten Mogyorós Sándor elvtárs, a R. M. P. Központi Bizottsága titkárságának tagja jelent meg.

D. Dejeu, Kolozsvár pártbizottságának titkára ismertette a Luca–Pauker-ügyet. Beszédében rámutatott arra, hogy Lucáék jobboldali elhajló politikájának következményei Kolozsvár tartományban is éreztették hatásukat. Az ő politikájuk következménye volt, hogy a tartományban nyilvántartott kulákok száma 3500-ról 2400-ra csökkent. A Pauker elhajlásai következtében pedig, a tartományban 1951-ben csak egy kollektív gazdaság alakult.

A beszámoló után a jelenlevők több kérdést tettek fel és számos hozzászólás hangzott el. Az egyik jelenlévő azt a kérdést tette fel, hogy milyen múltbeli gyökerei vannak A. Pauker opportunistá magatartásának? A válasz az volt „Még az illegalitás évei alatt voltak olyan pillanatok, amikor A. Paukernek ilyen békülékeny magatartása fedezte egyes elemek behatolását a Párt vezetőségébe, amelyek azután bűnös frakciós harcot folytattak a pártban.”

Nagy feltűnést és felháborodást keltettek az aktívaértekezleten Veres Pál,³⁶ Nagy István³⁷ és Dán István³⁸ felszólalásai, akik megkísérelték védeni Lucát.

Veres Pál felszólalásáról a Scanteia ezeket írja: „Több elvtárs rámutatott arra, hogy Veres Pál, a Központi Bizottságnak az alapszervekhez intézett levele megvitatása

³⁶ Veress Pál (Marosvásárhely, 1906 – Kolozsvár, 1983) munkásíró, illegális kommunista, az észak-erdélyi szakszervezeti mozgalom vezetője, 1944-ig többször elítélik. 1952 és 1954 között újra börtönbe kerül. Később munkásigazgatóvá nevezik ki.

³⁷ Nagy István (Kolozsvár, 1904 – Kolozsvár, 1977) kommunista munkásíró, elbeszélő, drámaíró, publicista.

³⁸ Dán István (Vajdaszentivány, 1892 – ?) szerkesztő, közíró, kommunista agitátor, szakszervezeti vezető. Asztalosnak tanult. Az orosz hadifogságban kapcsolatba került a bolsevikokkal, majd az omszki Nemzetközi Brigád politikai komisszára lett. A Romániai Famunkások Országos Szövetségének titkára (1922–1930). 1932-ben letartóztatják és elítélik. 1945 után a közgazdaságban és az iparban töltött be vezető szerepet.

során Lucát és ellenséges politikáját védelmező magatartást tanúsított. Veres Pál megpróbálta ez alkalommal, hogy elterelje a pártaktíva figyelmét Luca tevékenységének antimarxista és antileninista jellegéről. Igyekezett apró, jelentéktelen problémák felé terelni a figyelmet, hogy így elrejtse a jobboldali elhajlás ellenforradalmi tartalmát. Amint a felszólalásokból kitűnt, Veres elvtárs alapjában azt követelte, hogy elrejtse a tényeket, mert ő maga is a pártra káros frakcionista tevékenységet folytatott. Pedig a Párttól minden segítséget megkapott, a mai napig sem tudott megszabadulni régi opportunizmusától, sőt részt vett a Párt irányvonalától való elhajlásokban, ugyanakkor hosszú idő óta súlyos nacionalista és sovinszta megnyilvánulásai voltak.”

Nagy Istvánról a lap az alábbiakat írja: „Nagy István azt mutatta felszólalásában, hogy elítéli a jobboldali elhajlást és követőit, azonban megpróbálta elemezni az elhajlás párt- és államellenes tartalmát és nem tudott határozott elvi álláspontra helyezkedni, mivel akadályozták őt – és ez a jelenlevők felszólalásaiból is kitűnt – saját múltbeli opportunist elhajlásai és hibái, amelyek jelenlegi tevékenységében is megnyilvánulnak.

Ugyanakkor Nagy elvtárs felszólalásából kitűnik az is, hogy nem értette meg eléggé Pártunk Lenin és Sztálin nagyszerű tanításaiból merített internacionalista politikájának irányvonalát. Nem értette meg, hogy Pártunk – amely közös harcra és munkára hívja a különböző nemzetiségű dolgozókat a szocializmus építésére és az ember ember által való kizsákmányolás megszüntetéséért, – keményen elítéli azokat, akik a kizsákmányolók és kizsákmányoltak közötti »nemzeti egység« jelszavával meglopják magukat. A felszólalónak föltett kérdésekből ugyancsak kitűnt, hogy noha Nagy elvtársnak lehetőségei voltak, hogy megismerje a Párt irányvonalát, mégis a falu éltéről szóló írásaiban a munkásosztály és a parasztság szövetségét zavarosan ábrázolja. Ezekben az írásokban annak a ténynek a meg nem értése tükröződik, hogy ez a szövetség közös érdekeken és kölcsönös kötelezettségeken alapul és hogy a dolgozó parasztságnak lehetősége van és érdeke is, hogy a szocializmus építéséhez a munkásosztály mellett aktívan hozzájáruljon.

Ugyanakkor, mint a Bolyai Egyetem rektora, Nagy elvtárs nem ment határozottan azon az úton, hogy soraiból képezzenek kádereket, nem távolította el az egyetemről a kizsákmányoló osztályokból bekerült elemeket és ugyancsak nem harcolt elég szilárdan az egyetemen megnyilvánuló egyes nacionalista megnyilvánulásokkal szemben. Nagy elvtárs az ülésen igyekezett elkerülni, hogy őszintén és nyíltan beismerje a pártaktíva-értekezlet előtt elkövetett hibáit és nem mutatott rá ezeknek a hibáknak régi gyökereire sem.

A résztvevők közül többen erősen megbírálták amiatt, hogy Nagy István vonakodott, hogy beismerje nyíltan hibáit a pártaktíva előtt.”

Dán Istvánra vonatkozóan a lap az alábbiakat írja: „Különös felháborodással és gyűlölettel ítélte el az egész aktívaülés azt az ellenséges, pártellenes magatartást, amelyet a vita folyamán Dán Stefan tanúsított; régi romlott, frakcionalista és opportunista, nacionalista és sovíniszta magatartását, akinek múltbeli és jelenlegi tettei méltatlanok egy párttaghoz. Dán Stefan demagóg felszólalásában megpróbálta, hogy szépítse és kendőzze V. Luca politikájának ellenforradalmi jellegét és azokat a károkat, amelyeket V. Luca és a körülötte lévő ellenséges elemek okoztak dolgozó népünknek. Dan Stefan Luca párt- és államellenes tevékenységének igazolására azt hozta fel, hogy Lucának »sok dolga volt«, hogy »fáradt volt«, sőt attól sem riadt vissza, hogy Luca vadászatait »fáradságával« igazolja. A valóságban Dán Stefan igyekezett elrejtetni a Párt és a dolgozó nép elől saját ellenséges magatartását. Felfuvalkodva előtérbe helyezte saját személyét s nem riadt vissza attól sem, hogy a Pártot és annak vezetését megrágalmazza.”

A jelenlevők közül többen szükségesnek tartották, hogy megfelelő választ adjanak ennek a rothadt, ellenséges elemnek, kifejezván ezzel megvetésüket. A vita során kitűnt, hogy Dán Stefan politikai és erkölcsi szempontból züllött elem, akinek egész sor munkás- és pártellenes megnyilvánulásai voltak. „Dan Stefan leleplezése bebizonyította, hogy a Kolozsvár-tartományi pártbizottság aktívája el van határozva, hogy nem türe egyes rothadt elemeknek azt a próbálkozását, hogy aláaknázzák a párt egységét” – írja a Scanteia.

Ezután Mogyorós Sándor elvtárs szólalt fel. Felszólalásában rámutatott arra, hogy az aktívaülés súlyosan elítélte a jobboldali elhajlást és határozott, világos, helyes állásponttól tett tanúságot, különösen Veres, Nagy és Dán felszólalásával szemben, akiknek zavaros, helytelen, ködös álláspontjuk volt.

Mogyorós elvtárs Veres Pál felszólalásával kapcsolatban az alábbiakat mondta: „Veres elvtárs beismerte, hogy határozatlansága, melyet itt mutatott nem mai keletű, hanem mélyebb múltbeli gyökerei vannak. Ő azonban félt a dolgokat nevének nevezni és beismerni a Párt előtt azt, hogy ő maga is elcsúszott az opportunizmus vonalára és éppen ezért nehezebbre esett, hogy határozott, harcos álláspontot foglaljon el a jobboldali elhajlással szemben. Veres elvtárs megelégedett annyival, hogy kijelentse azt, hogy ő őszinte. De a Párt nincs hozzászokva ahhoz, hogy csak szavaknak higgyen. A Párt az őszinteséget az emberek tettein keresztül méri le, aszerint, hogy hogyan harcolnak a Párt irányvonalának megvalósításáért, a Párt irányvonalától való minden elhajlással szemben, aszerint, hogy gyakorlatban milyen a viszonyuk a dolgozó néphez és a munkásosztályhoz. A helyzet az, hogy a tartományi pártbizottságnak örködnie kell afelett, hogy kérlelhetetlen kritika tűzébe tartsa őt.”

Ami Nagy Istvánt illeti – mondotta a továbbiakban Mogyorós elvtárs –, kitűnt, hogy ő megpróbált, de nem tudott határozottan állást foglalni az opportunizmussal

szemben, mert gátolják őt saját múltbeli hibái. Mogyorós elvtárs rámutatott arra, hogy a Párt segíteni akar Nagy elvtársnak, hogy mélyen megértse a Párt irányvonalát és következetesen tudjon küzdeni azért a vonalért, hogy kiküszöbölhesse hibáit. Ezért szükséges, hogy Nagy elvtárs világosan lássa, hogy opportunizmusa és zavaros megnyilvánulásai nem véletlenek, hanem ezeknek régebbi gyökerei vannak. A szovjetellenes háború idején, amikor a hitlerizmus legázolt egy sor országot és Romániát, valamint Magyarországot s szocializmus országa elleni bűnös háborúba rángatták, mikor a fasizmus és a háború leírhatatlan szenvedéseket okozott a néptömegeknek, Nagy István, akit a munkások úgy tekintettek, mint forradalmi író, elszakadt a Párttól és mivel hitt a hitlerizmus győzelmében, átpártolt az ún. „népi írók” soraiba – a Horthy-rendszer álcázott írnokai közé. Ebben a periódusban kezdett Nagy elvtárs írni a liberális burzsoá sajtóban, abban a sajtóban, amely kirakat-haladó szellemiséget hirdetett, amelynek az volt a célja, hogy megtevéssze a munkásosztályt és a demokratikus elemeket és amely a valóságban a magyar fasizmust és a szovjetellenes háborút igyekezett alátámasztani. Ilyen módon Nagy elvtárs valójában a horthyzmust szolgálta, a munkásosztály összes ellenségeit, akik kölcsönvették az ő baloldaliságát. Noha annakidején a Párt megkritizálta Nagy elvtársat, figyelmeztette, hogy a barikád túlsó oldalára csúszik, ő mégis folytatta azt a vonalat. Ezután Mogyorós elvtárs idézett néhány szót abból a megható írásból, melyet a nagy forradalmár harcos, akit a magyar fasiszták meggyilkoltak, Józsa Béla intézett Nagy Istvánhoz /1941-ben!/ Ebben a pártszerű és elvi fontosságú dokumentumban Józsa Béla rámutat arra, hogy a „népi írók” teljes összességükben a magyar fasizmus szellemi fészkeké képezték. Józsa Béla az alábbiakat írta Nagy Istvánnak: „Te hallgatásoddal, a cikkeiden keresztül, értekezéseid révén segítetted ennek a szellemi ködnek a terjesztését, elősegítetted azt, hogy eljusson oda is, ahová eddig csak kis mértékben jutott el, a munkásosztály soraiba. De mikor felhívták a figyelmedet, nem helyezkedtél a munkások oldalára, hanem a »népi írók« oldalán foglaltál állást. Mindezek elég világosak voltak, s mégis te a »népi írók« oldalára álltál, azt állítva, hogy befolyásolod őket, de fordítva történt, ők befolyásoltak Téged.”

Szükséges, hogy Nagy elvtárs – mint egy párttaghoz illik – bátran elemezze múltbeli tevékenységét, mert csak ezen a módon tud elég erőt gyűjteni a jövőhöz. A Párt és a dolgozó emberek értékeli az írókat, de ők azt is kérik, hogy őszintén szolgálják a népet és kéz a kézben menjenek a néppel a harc bármilyen körülményei között.

Ami Dan Stefanf illeti, magatartása nem meglepő. Ismert dolog, hogy ahányszor világos állásfoglalásról van szó, ő mindig összekeverte a dolgokat és másokat is megpróbált megzavarni. Így cselekedtek mindig az opportunisták. De Dan Stefan ezt nem akarja meglátni és igyekszik megakadályozni másokat is abban, hogy meglássák a jobboldali elhajlók politikájának veszélyes tartalmát. V. Luca olyan ellenséges

elemekkel vette magát körül, mint Vijoli és Jacob, akiknek múltbeli magatartását elég jól ismerte. Hasonló tényekkel szemben kétkulacos magatartást tanúsított. De ebből világosan felismerhető az opportunisták jellegzetes magatartása, akik állandóan félnek attól, hogy le lesznek leplezve. A tartományi pártbizottságnak figyelembe kell vennie Dan Stefan magatartását, tetteit, mivel szavainak már úgy sincs semmi értéke.

Mogyorós elvtárs befejezésül összegezve az aktívagyűlés eredményeit, az alábbiakat mondotta: „nem véletlen, hogy V. Lucát, A. Pauker és T. Georgescu támogatták, mivel maguk is jobboldali elhajlók voltak és közös álláspontra helyezkedtek Lucával. A Pauker már az elmúlt évek folyamán a Párt irányvonalával ellenkező álláspontra helyezkedett, így a háború befejezése után, mikor a pártvezetés az egész Pártot harcba hívta a fasizmus megsemmisítésére és figyelmeztette a kispolgári elemeknek a Pártba való beözönlésének veszélyére A. Pauker a pártszervezeteket lefegyverezte, éberségüket elaltatta, ezáltal nyíltan a vasgárdista elemekhez fordult. Ez a párt soraiban tisztaságára vonatkozó marxista-leninista tanításokkal ellentmondó álláspont lehetővé tette, hogy a Párt soraiba nagyszámú idegen, kispolgári, sőt ellenséges elemek férközzenek be, akiknek nagyrészt a felülvizsgálat alkalmával később kizárták.”

IV.

A Román Munkáspárt Központi Bizottsága május 27–29-én tartott ülésének határozata után a román sajtó nem foglalkozott a Luca–Pauker-üggyel, noha a Luca-ügy feldolgozását szélesebb körben már június 6-tól pártaktíva-értekezleteken megkezdtek.

Érdekes, hogy a Scanteia az értekezletről szóló tudósításokat csak június 22-től kezdte közölni és a Központi Bizottság határozatát, vagy a Luca–Pauker-ügyet valamilyen vonatkozásban tárgyaló cikkek csak június 17-e óta jelennek meg. Ettől kezdve naponta foglalkozott a Luca-üggyel; ez a periódus július 8-ig tart és a kolozsvári pártaktíva értekezletről szóló tudósítással fejeződik be.

Eddig a Magyar Népi Szövetség és más nemzetiségi szervezetek vezetőségei állásfoglalásáról nem kaptunk képet a román sajtóból. A romániai Magyar Szó a Magyar Népi Szövetség lapja pedig a Luca-üggyel kapcsolatban a hivatalos közleményen, a Scanteia június 3-i cikkén, Gheorghiu-Dej beszédén, valamint egy-két általános jellegű és a Scanteia június 17-i vezércikkén kívül – nem foglalkozott a kérdéssel s a pártaktíva értekezletről meg sem emlékezett.

Nincs a sajtóban nyoma annak, hogy a felsoroltakon kívül a többi tartományi pártbizottságokban megtartották-e a Luca-ügy feldolgozására irányuló aktívaértekezletet.

Ezt követően a sajtó egyáltalán nem foglalkozik az üggyel, ezzel szemben a román újságokban több Titó-ellenes cikk jelenik meg. Az utóbbi napokban azonban két olyan cikk is jelent meg a Romániai Magyar Szóban, melyek Luca és Pauker elhajlásainak káros következményeivel is foglalkoznak. Így július 11-i számában közli Kerekes Jenő: „A terv ütemes teljesítése a termelés szüntelen fokozásának eszköze” című cikkét. Kerekes megállapítja, hogy a vállaltok egyenletes termelésének egyik legfontosabb feltétele az anyaggal és technikai eszközökkel való ütemes ellátás biztosítása és ezen a téren a gazdasági és pénzügyi szervekben befurakodott ellenséges elemek aknamunkája következtében súlyos hibák voltak. „A Vasile Luca köré csoportosult ellenforradalmi banda a kapitalizmus visszaállításnak feltételeit akarta megteremteni hazánkban. A nép ellenségei, akik a pénzügyi és bankrendszerbe befurakodtak, azzal akartak lesújtani szocialista iparunkra, hogy a forgóalapokat nagy késéssel folyósították. V. Luca demagóg módon fecsegett a szocialista gazdaság fontosságáról, valójában pedig vezetése alatt álló ellenséges elemeket segítette abban, hogy aláássák a szocialista gazdálkodás megszervezését a vállalatoknál. A. Pauker és T. Georgescu békülékeny magatartást tanúsított V. Luca pártellenes tevékenysége iránt és a békülékenységről kiderült, hogy lényegében álcázott oportunizmus. Az ő békülékeny állásfoglalásuk megakadályozta a Pártot abban, hogy hamarabb felfedezze és felszámolja a jobboldali elhajlást és káros következményeit. Ez annál is inkább komoly felelősség, mert A. Pauker és T. Georgescu, V. Luca elhajlás iránti békülékenységének az volt az alapja, hogy közös platformon voltak a párt vonalával szemben.”

Ugyancsak a Romániai Magyar Szó július 16-i vezércikkében „A néptanácsok egy főfeladata – minél több új típusú társulás alakítása” címmel részletesen foglalkozik a társulások megalakulásával kapcsolatos feladatokkal és Lucáék tevékenységének káros kihajtásaival. A cikk rámutat arra, hogy Luca, Pauker és Georgescu jobboldali opportunistá elhajlása általában késleltette az új típusú mezőgazdasági társulások megalakulását, a már meglévő társulások fejlesztését és nem hajtották végre az erre vonatkozó párthatározatokat. Ennek eredménye volt az, hogy pl. a kolozsvári kerületben június végéig még egyetlen társulás sem alakult, bár a dolgozó parasztok készek voltak TOZ-típusú³⁹ társulásokat alakítani. Így történt meg az is, hogy kulákokat bíztak meg az új típusú társulás megalakításával, másutt ellenséges elemek nacionalista uszításokkal akadályozták meg a TOZ-típusú társulás létrejöttét.

³⁹ A TOZ-típusú mezőgazdasági társulásokban (întovăreşire pentru prelucrarea pământului) a földterület és a mezőgazdasági eszközök egyéni tulajdonban maradtak, de a földeket tagosították és közösen dolgozták meg. Munka- és termelési terv alapján művelték a földet, jellemzője volt, hogy a társulás nem oszlott fel a mezőgazdasági év végén, és ugyanakkor lehetőség volt közös (osztatlan) alap létrehozására is.

Fentiek mutatják, hogy a Luca-ügyről a magyar nyelvű tájékoztatás sokkal kisebb mértékű, mint román nyelven.

Nem vettük itt figyelembe az új Alkotmány tervezetével kapcsolatban az utolsó néhány napban megjelent cikkeket.

Ez a feljegyzés a június 1-je és július 18.-a között megjelent román lapok alapján készült.

Budapest, 1952. július 22.